

PRIKAZI ZNANSTVENIH SKUPOVA

Znanstvena konferencija *Osobno je političko: Sučeljavanje politike i kulture u Europi 1970-ih*, Lucy Cavendish College, Cambridge

25. -26. kolovoza 2009.

Krajem kolovoza 2009. godine, u Lucy Cavendish Collegeu na Sveučilištu u Cambridgeu održan je znanstveni skup *Osobno je političko: Sučeljavanje politike i kulture u Europi 1970-ih* (The Personal is Political: The Interfaces between Politics and Culture Across Europe in the 1970s). Ovaj skup, na kojem je izlagalo dvadesetak međunarodnih znanstvenika, organiziran je kao izvorna inicijativa i pokušaj mladih istraživača sa Sveučilišta u Oxfordu i Cambridgeu da daju odgovore na dvije skupine pitanja.

Kao primarni poticaj za održavanje ovoga skupa poslužila je golema praznina u postojećem znanstvenom proučavanju kompleksnog iskustva 1970-ih. Ono još dosad, naime, nije izazvalo ni približnu količinu pozornosti kao, primjerice, desetljeće koje im je prethodilo i na čije se izučavanje, posebice u posljednjih petnaestak godina, zapadna historiografija, politologija i sociologija bacila s velikom strašću, prepoznajući u njemu prekretnicu u čitavome poslijeratnome političkom, društvenom i kulturnom razvitku.

Za razliku od slavni 1960-ih koje su postale omiljena istraživačka tema i nezaobilazna referenca u svakoj općenitijoj narativi 20. stoljeća, godine koje su uslijedile predstavljaju, u znanstvenom smislu, svojevrsnu „ničiju zemlju.“ Većina postojećih radova iscrpljuje se u pojedinačnim pregledima središnjih europskih država, kao što su Njemačka, Francuska i Italija. Razumijevanje 1970-ih tu se uglavnom svodi na negativno čitanje iskustva 1960-ih, pri čemu se na čitavo ovo kasnije desetljeće gleda kroz prizmu pomanjkanja prijašnjih ambicija, atmosfere i revolucionarnog zanosa. Ovakva ustaljena percepcija presudno je obojena tragičnim iskustvima nasilnog kraja praškog proljeća te izravnim političkim neuspjehom svjetskoga omladinskog revolta. Prema takvome pesimističkom viđenju, 1970-e su, dakle, kako na Zapadu tako i na Istoku, godine gubitka iluzija u mogućnost promjene sustava i nastanka boljeg svijeta te stoga predstavljaju godine u kojima dolazi do prestanka vjere u primarnost politike i posljedičnog okretanja u kulturnu i privatnu sferu.

Druga namjera organizatora bila je rasvijetliti jednu od središnjih značajki čitavog desetljeća, a koja se odnosi na poveznice između političkih i naizgled apolitičkih naklonosti relevantnih čimbenika. Drugim riječima, namjera je bila da se najprije utvrde, a zatim i analiziraju sličnosti između političkih opcija pojedinih društvenih aktera te njihovih (sup)kulturnih i životno-stilskih strategija, kao što su primjerice način provođenja slobodnog vremena, odabir omiljenog žanra popularne glazbe, ili, pak, kazališne i filmske estetike.

Ovo drugo polazište uvjetovalo je nužnost interdisciplinarnog pristupa koji je dominirao na skupu. Većina okupljenih eseja kombinirala je detaljnu analizu pojedinačnih slučajeva sa stalnim refleksijama o teoretskim i metodološkim konceptima posuđenim iz raznih disciplina, preispitujući pritom prednosti i nedostatke pojmova kao što su, primjerice, kontrakultura, novi društveni pokreti ili generacija. I dok je na samom skupu Istočna Europa bila karakteristično razmjerno nezastupljena, pozitivni pomak učinjen je u pogledu zastupljenosti manjih zapadnoeuropskih zemalja. Tako su se u središtu zanimanja mnogih izlagača našle često zanemarivane države poput Portugala, Belgije ili, pak, skandinavskih zemalja, šireći postojeći pogled s europskog središta prema periferiji.

Ovako koncipirani skup uspio je na vidjelo iznijeti zaista impresivnu količinu zanimljivih studija koje je moguće podijeliti u nekoliko skupina. Već spomenuti kontrolverzni koncept generacije kao prikladno analitičko oruđe u proučavanju povijesno-društvenih pojava bila je tema dvaju izlaganja od kojih posebice treba istaknuti ono Anne-Marie v.d. Goltz koje se izdvajalo od drugih već i samom činjenicom da je jedino bilo posvećeno pojavi, uvjetno rečeno, desnoga političkog predznaka. U zasigurno jednome od najboljih izlaganja čitavog skupa, Goltz je u svome predavanju raščlanila stvaranje generacijske svijesti desno orijentiranih njemačkih studenata krajem 1960-ih koji su, premda dijeleći uvjerenje u nužnost promjene postojećeg društva, odbijali revoluciju kakvu su zamislili njihovi lijevo opredijeljeni kolege. Temeljeći svoje istraživanje na mnoštvu oralnih intervjuva, autorica je kao svoje polazište uzela Mannheimovo razumijevanje pojma generacije koje nudi mogućnost supostojanja dviju sukobljenih skupina unutar jedne te iste kohorte. Goltz je tu zapravo pokušala pronaći povijesno mjesto za ove prešućene konzervativne šezdesetosmaše koji su ostali na samoj margini opsežne akademske produkcije o 1968. godini, bez obzira na to što su brojčano obuhvaćali velik dio studentskog tijela, uključujući i znatan dio takozvane šutljive većine.

Novonastale političke opcije čije je rođenje vezano uz postšezdesetosmaško iskustvo, u središte svoga zanimanja postavila je skupina izlagača koja se bavila takozvanim novim društvenim (ekološkim, feminističkim) pokretima, razumijevajući ih kao svojevrsno produljenje lijevo orijentiranoga studentskog pokreta s kraja šezdesetih godina. Nekolicina izlagača posvetila se, pak, eurokomunizmu kao skupnom zaokretu zapadno-europskih komunističkih partija koje su, reagirajući na sovjetsko gušenje čehoslovačkog pokušaja stvaranja socijalizma s ljudskim licem, zahladile svoj dotad poslušnički odnos prema Moskvi i krenule vlastitim mekšim, iako jednako bezuspješnim putem. Predavanje Nikolaosa Papadogiannisa o postupnom razlikovanju grčkog eurokomunizma od ortodoksnoga staljinističkog krila, u tom je smislu bilo posebno zanimljivo zbog iznimno zanimljive analize tipa preferiranih kulturnih praksi koje su kao „ progresivne“ svojatali grčki eurokomunisti, a u kojima je moguće pronaći mnogobrojna preklapanja s politikom pojedinih omladinskih organizacija u komunističkoj Jugoslaviji.

Ovaj interdisciplinarno strukturiran skup dio je pozornosti posvetio i postojećim (kontra)kulturnim pojavama. U programu skupa značajno je mjesto tako dobio punk, kako u svojstvu pop-kulturnog fenomena tako i kao supkulturni životni stil s izravnim političkim implikacijama, koji je u drugoj polovici 1970-ih presudno utjecao na život mnogih mladih ljudi u britanskoj postojbini, ali i u lokaliziranim verzijama u ostatku Europe. Naposljetku, dio eseja dotaknuo se i umjetničkih fenomena, poput umjetničkih kolektiva, pada revolucionarnog zanosa u europskoj autorskoj kinematografiji ili, pak, novih urbanizacijskih politika.

Naravno da se nije moglo očekivati kako će skup koji je na jednom mjestu okupio povjesničare, sociologe i kulturologe pružiti jednoznačni odgovor na pitanje o pravome značenju 1970-ih godina. Uostalom, to i nije bio cilj njegovih organizatora. Pa ipak, slobodno se može zaključiti da je skup ostvario donekle pionirski istup u proučavanju ovog neistraženog, pomalo i prešućenog desetljeća, uspjevši pritom ponuditi jedan raznoliki, iako i dalje pretežno zapadnoeuropski uvid koji je u svakom slučaju otišao znatno dalje od onih ustaljenih percepcija iz uvoda.

MARKO ZUBAK

Znanstvena konferencija *Suočavanje s hladnoratovskim konformitetom: Kulture mira i prosvjeda u Europi, 1945. - 1989.*, Karlovo sveučilište, Prag 18. - 25. kolovoza 2008.

U novoj zgradi Humanističkog fakulteta Karlova sveučilišta u Pragu, u zajedničkoj organizaciji spomenutog sveučilišta i Centra za američke studije Sveučilišta u Heidelbergu, sredinom kolovoza 2008. održao se sedmodnevni znanstveni skup *Suočavanje s hladnoratovskim konformitetom: Kulture mira i prosvjeda u Europi, 1945. - 1989.* (Confronting Cold War Conformity: Peace and Protest Cultures in Europe, 1945-1989). Ovaj veliki skup s ukupno osamdesetak sudionika zapravo predstavlja jednu od središnjih sastavnica opsežne serije *Marie Curie* konferencija, *Prosvjedna gibanja u Europi nakon hladnog rata: Uspun (trans)nacionalnoga civilnog društva i transformacija javne sfere nakon 1945.*, koja je uz potporu Europske unije pokrenuta 2006. godine.

Osobe koje stoje iza organizacije samog skupa, ali i čitavoga ambicioznog projekta, mlađi su njemački i švicarski znanstvenici – Martin Klimke, Kathrin Fahlenbrach te Joachim Scharloth, sve troje već priznati stručnjaci za različite vidove prosvjednih i društvenih gibanja. Klimke i Scharloth već su uredili dva zbornika posvećena burnoj 1968. godini [1968. *Ein Handbuch zur Kultur- und Mediengeschichte* (Stuttgart: Metzler Verlag, 2007); 1968 *in Europe: A History of Protest and Activism, 1956-77* (New York: Palgrave Macmillan, 2008)], a zajedno s Fahlenbrach nedavno su i urednici nedavno pokrenute edicije monografija i zbornika *Protest, Culture and Society*, također posvećene suvremenim prosvjednim i društvenim pokretima.

Klimke, Fahlenbrach i Scharloth sve skupove u sklopu svoje istraživačke mreže organiziraju na način da uvijek ponovo odaberu neku drugu europsku akademsku instituciju kojoj zatim dodjeljuju ulogu domaćina i koja ugošćuje sudionike. Ovaj put je kao partner izabrano Karlovo sveučilište u Pragu, u čije ime su nositelji projekta bili Miloš Havelka, Michal Pullmann i Zdenek Nebrensky. Naime, u kolovoza 2008. Prag se nametnuo kao logičan izbor ne bi li se i na taj način prikladno obilježila četrdeseta godišnjica gušenja praškog proljeća. Praškim skupom se, međutim, željela obilježiti još jedna obljetnica, također četrdeseta, ona izbijanja sveopćega studentskog bunta globalnih razmjera. Ovakav usporedni pogled unatrag na prosvjednu ostavštinu kako Zapada tako i Istoka odgovara težnji organizatora da svojim skupom pridonesu stvaranju i tematiziranju skupnoga europskog iskustva o suvremenim poslijeratnim prosvjednim gibanjima. Sukladno tome, na skupu su u velikoj mjeri bili zastupljeni mladi znanstvenici iz Istočne Europe te oni koji se bave Istočnom Europom, što nije uvijek slučaj na ovakvim skupovima koji nerijetko imaju tek naoko paneuropski predznak, dok na njima uistinu dominira isključivo zapadno-europska perspektiva.

Raznovrsno znanstveno zaleđe voditelja projekta (Klimke je povjesničar i politolog, Scharloth sociolingvist, Fahlenbrach mediolog) jasno, pak, upućuje na druga dva proklamirana cilja, ne samo ovoga znanstvenog skupa, već čitave serije konferencija. S jedne strane riječ je o želji da se ovim projektom u što većoj mjeri ohrabri i pospješi interdisciplinarna znanstvena suradnja te pruži uvid u raznolikost mogućih pristupa poslijeratnim i suvremenim prosvjednim pokretima. Krajnji je, pak, cilj bio stvoriti svojevrsnu platformu za moguću raspravu i potaknuti mlade znanstvenike na primjenu prikladnih teoretskih i metodoloških koncepata.

Uz sve navedeno, ne čudi da su se, uz povjesničare, politologe i sociologe, među 63 pozvana sudionika našli i antropolozi, urbanisti, lingvisti, povjesničari umjetnosti, teatrolozi, pa čak i muzikolozi. S obzirom na ovaj uistinu golemi broj izlagača te raznolikost obuhvaćenih tema, na ovako malom prostoru teško je izložiti detaljan prikaz svih pojedinih izlaganja podijeljenih na više od dvadeset različitih panela. Treba tek naglasiti da je predstavljanje pojedinih eseja bilo strukturirano tako da je s jedne strane ostavljeno dovoljno prostora za tradicionalniji pristup prosvjednim gibanjima, koji stavlja naglasak na njihove političke ciljeve ili institucionalne okvire, dok su s druge strane, brojni paneli bili otvoreni prema svježim, inovativnim pogledima.

Praški skup zapravo je dobrim dijelom funkcionirao i kao ljetna škola. Na skupu su, naime, sudjelovali mnogobrojni stručnjaci svjetskog ranga koji su se svojim predavanjima obratili sudionicima i izvijestili ih o najnovijim istraživačkim rezultatima. Od pozvanih govornika svakako treba izdvojiti ime jednog od vodećih autoriteta za studentski pokret u SRNJ, Ingrid Gilcher-Holtey s Odsjeka za povijest Sveučilišta u Bielefeldu, zatim Luisu Passerini s Odsjeka za povijest Sveučilišta u Torinu, inače autoricu ključne studije o odnosu sjećanja, samopercepcije i prosvjednih pokreta (*Autobiography of a generation. Italy 1968*) te naposljetku Lawrencea Wittnera, potpisnika trosvježane studije o antinuklearnom pokretu, *The Struggle Against the Bomb*.

Osim toga, sudionici su, već prema svojem nahodjenju, imali priliku sudjelovati u radionicama koje su se bavile širom problematikom istraživanja prosvjednih pokreta, uključujući teme poput sjećanja i usmenih svjedočanstava, građanskog neposlušna, tehnika i oblika prosvjeda, umjetničkih, performativnih i topografskih aspekata prosvjednih akcija ili, pak, upotrebljivosti zapadnih teorijskih koncepata pri analizi prosvjednih pokreta iz Istočne Europe.

Posebnu vrijednost skupu dao je i odmak od isključivo akademskog pogleda na prosvjedne pokrete. U skladu s praksom da na konferenciji ne sudjeluju samo znanstvenici, već i sami povijesni akteri, svoja svjedočanstva o burnim događajima praškog proljeća iznijeli su i njegovi neposredni sudionici, poput Jaroslava Šabate i Miloša Barte. Ništa manje zanimljivo nije bilo ni izlaganje Bernardine Dohrn, vođe *Weather Undergrounda*, radikalnog krila američke studentske organizacije *Students for Democratic Society* koje se 1969. odmetnulo od zakona. Sama Dohrn čitavo je desetljeće bila aktivna u podzemlju, no zbog nepravilnosti koje je CIA učinila prilikom skupljanja dokaza protiv *Weather Undergrounda*, nikad nije bila uhićena te se, nakon što je 1978. godine izašla iz podzemlja, ubrzo reaktivirala u akademskom životu. Naposljetku, sudionici praškog skupa dobili su priliku sudjelovati na mnogobrojnim popratnim manifestacijama koje su se tih dana, u povodu četrdesete godišnjice sovjetske invazije, održavale u Pragu, kao što su, primjerice, predavanja i okrugli stolovi uz sudjelovanje uglednih gostiju poput Ludvika Vaculika ili Hans-Dietricha Genschera.

S obzirom na to da se konferencija održavala u sklopu lukrativnog programa Fp6 Europske komisije, na kraju treba istaknuti nadu da će i domaći znanstvenici uskoro početi u većoj mjeri iskorištavati ovaj veliki infrastrukturni potencijal koji Europska komisija nudi – raskošno financirajući slične znanstvene projekte koji potiču interdisciplinarnu međunarodnu suradnju sa svrhom povećavanja inovativnosti u znanstvenom radu.

MARKO ZUBAK

Znanstvena konferencija *Neće biti TV-prijenosa revolucije? – Mediji i protestni pokreti nakon 1945.*, Volda University College, Volda 26. -28. studenoga 2008.

U malome norveškom sveučilišnom gradu Volda, na krajnjem sjeveru Europe, od 25. do 28. studenoga 2008., u organizaciji tamošnjeg Volda University Collegea te Interdisciplinarnoga istraživačkog foruma za protestne pokrete, održan je znanstveni skup *Neće biti TV-prijenosa revolucije? – Mediji i protestni pokreti nakon 1945.* („The Revolution will not be televised?“ – Media and Protest Movements after 1945). Kao što se iz imena može naslutiti, tema ovog skupa bio je kompleksni odnos medija i prosvjednih akcija, svojevrsna rak-rana inače iznimno opsežne literature o protestnim pokretima. Naime, premda mediji, posebice tiskani, čine jedan od najznačajnijih izvora svim istraživačima društvenih pokreta, sami mediji dosad još nisu privukli pažnju koja bi bila razmjerna toj njihovoj važnosti, a broj studija koje se bave isključivo nekim od medijskih aspekata prosvjednih akcija iznenađujuće je malen.

Skup u Voldi okupio je dvadesetak izlagača, pretežno povjesničara, sociologa i politologa, te nekolicinu uglednih govornika, među kojima su se našli stručnjaci poput mediologa Ralpa Negrinea ili, pak, Berta Klandermansa, nesumnjivog autoriteta na području društvenih pokreta, ujedno urednika uspješnog serijala zbornika *Social movements, Protest, Contention* koji do danas obuhvaća gotovo trideset svezaka.

Relativna neistraženost glavne teme skupa i raznoliko akademsko zaleđe sudionika otvarali su mogućnost raznovrsnih pristupa, no organizatori su tome pokušali doskočiti uputama kako preferiraju specifični metodološko-teorijski okvir – takozvanu teoriju „medijskog uokviravanja“ (*framing theory*) koja, ugrubo rečeno, povezuje načine na koji mediji prezentiraju to jest „uokviruju“ određene pojave s time kako ih javnost prihvaća. Imajući svoje izvorište u radu sociologa Erwina Goffmana, ovaj je teorijski koncept, često korišten pri analizi društvenih pokreta, u svijet medija trajno ustoličio američki sociolog Todd Gitlin u svojoj studiji *The whole world is watching* u kojoj ukazuje na presudni utjecaj negativnog prikaza pokreta za ljudska prava iz 1960-ih u američkim masovnim medijima.

Pa iako je tek manjina sudionika strogo slijedila ovaj savjet organizatora, to nije nimalo umanjilo vrijednost njihovih eseja. S jedne strane, najveći dio njih bavio se odnosom masovnih medija prema prosvjednim akcijama. Bilo da je riječ o zapadno-europskim studentskim nemirima, prosvjedima protiv rata u Vijetnamu ili pokretu za crnačka prava u Sjedinjenim Državama, tematski je naglasak bio na zbivanjima s kraja 1960-ih, što ne treba čuditi s obzirom na to da mediji upravo tada počinju imati presudnu ulogu na sami tijek, ali i konačni (ne)uspjeh prosvjeda. S druge strane, dio priloga u središtu je pozornosti imao medije samih društvenih pokreta, poput primjerice američkoga podzemnog tiska (*underground press*) ili norveških dnevnih novina *Klassekampen* koje su, unatoč činjenici da ih je 1977. pokrenula skupina maoističkih aktivista, s vremenom prerasle u ugledan list sa širim krugom čitateljstva. Ovakvi alternativni mediji pokušali su izravno doprijeti do javnosti i ponuditi joj jednu alternativnu viziju stvarnosti za koju nije bilo mjesta u masovnim medijima. Naime, razloge za njihov nastanak treba tražiti upravo u nerijetko izrazito negativnom i stereotipnom prikazu progresivnih pokreta u masovnim medijima, gdje se znatno veća pažnja redo-

vito posvećivala nekim efemernim značajkama poput načina odijevanja prosvjednika, nego njihovim zahtjevima i motivima.

Dio izlagača bavio se medijima u širem smislu, dotičući se pojava poput rock-festivala ili političke kinematografije, a jedan od rijetkih koji se dotaknuo prilika u komunističkoj Europi bio je Hanness Lachmann. Uspoređujući pisanje čehoslovačkog tiska o mađarskoj revoluciji iz 1956. godine s pristupom mađarskih medija praškom proljeću dvanaest godina kasnije, Lachmann je u svojem komparativnom eseju uspješno upozorio na složenost političkih kriza u Istočnoj Europi, gdje su prosvjedne ideje različitim kanalima prelazile državne granice da bi se ponovo rekontekstualizirane u novim sredinama. Naposljetku, svakako treba izdvojiti vrijedan prilog Dietera Ruchta, jednog od vodećih njemačkih stručnjaka za društvene pokrete. Oslanjajući se na bogatu povijesnu građu prosvjednih gibanja iz Zapadne Europe, Rucht je iznio vrlo korisnu tipizaciju medijskih strategija pojedinih prosvjednih grupa od Drugog svjetskog rata do danas. Krenuvši od antinuklearnih prosvjeda iz 1950-ih, preko Nove ljevice i studentskog pokreta iz 1960-ih do novih društvenih pokreta iz 1970-ih te naj-suvremenijih transnacionalnih antiglobalizacijskih prosvjeda, Rucht je njihove raznolike komunikacijske politike stavio u vezu s infrastrukturom kakvom su raspolagali te općim društvenim kontekstom u sklopu kojeg su djelovali.

Sukladno praksi *Marie Curie* istraživačke mreže *Protestni pokreti u Europi nakon 1945.*, pod čijim je pokroviteljstvom ovaj skup održan, on je osim akademskog dijela imao i zanimljivi dodatak u obliku razgovara sa samim povijesnim akterima. Izbor je ponovno pao na istaknute pojedince iz kraja 1960-ih te su svoje dojmove o ondašnjoj ulozi medija iznijeli Rainer Langhans, osnivač berlinske Komune 1, i talijanski studentski aktivist Luca Meldolesi. Sudionicima je uz to prikazana i raritetna snimka grupnog intervjua s europskim studentskim vođama, napravljena u studiju BBC-a 1968. godine. Kao svojevrсни kuriozitet vrijedi spomenuti da je u debati, osim istinskih studentskih lidera poput Daniela Cohn-Bendita, Tariqa Alija ili spomenutog Meldolesija, sudjelovala i anonimna predstavница jugoslavenske komunističke omladinske organizacije, delegirana vjerojatno zbog znanja engleskog jezika.

Na samom kraju treba reći da su organizatori skupa, Rolf Werenskjold i Erling Sivertsen u ime Odsjeka za medije i novinarstvo Sveučilišta u Voldi, pokušali napraviti odmak od klasičnog pristupa znanstvenim skupovima te su doslovce naglavce okrenuli ustaljeni način predstavljanja eseja. Umjesto da svaki sudionik osobno predstavi vlastiti tekst, svaki od njih bio je zadužen da najprije u osnovnim crtama predstavi prilog svog kolege, sudionika skupa, a zatim ga detaljno i kritički raščlani. Kao i prilikom drugih sličnih pokušaja, ovakvi eksperimenti redovito imaju svoje pozitivne, ali i negativne učinke. S jedne strane ovakva organizacija skupa uspješno je pridonijela živosti rasprave, što je uostalom i bila glavna namjera organizatora, posebice imajući u vidu neistraženost glavne teme skupa. Situacija u kojoj su svi sudionici prisiljeni pomno i detaljno kritički ocijeniti radove svojih kolega, nužno osigurava iznimno aktivno sudjelovanje svih prisutnih. S druge, pak, strane, takvim načinom rada, izgubilo se na autorskoj prezentaciji samog teksta te je toj svrsi udovoljio tek interno publiciran zbornik radova koji je obuhvaćao cjelokupne tekstove izložene na skupu. Na kraju je ipak ostao dojam da je klasičan način izlaganja nemoguće sasvim ukinuti, već ga se, prema potrebi, može tek obogatiti sličnim metodama kojima se potiču uvjeti za kvalitetni razvoj rasprave.

MARKO ZUBAK